

Persoalan Perebutan Takhta Kerajaan Terengganu, 1945-1949: Reaksi British, Parti Kebangsaan Melayu Malaya dan Pertubuhan Kebangsaan Melayu Bersatu

Oleh

Abdullah Zakaria bin Ghazali

Pendahuluan

Perlucutan jawatan Sultan Ali dari takhta kerajaan Terengganu dan perlantikan Tengku Paduka Ismail sebagai Sultan pada tahun 1945 telah menimbulkan berbagai-bagai reaksi daripada rakyat dan pertubuhan di Terengganu; British, Parti Kebangsaan Melayu Malaya dan Pertubuhan Kebangsaan Melayu Bersatu (PEKEMBAR).¹ Persoalan ini menjadi lebih menarik apabila kerajaan British pada 1946, memperkenalkan Malayan Union di Tanah Melayu dan diikuti pula dengan tentangan yang membawa kepada penubuhan PEKEMBAR pada 11 Mei 1946. Akibat tentangan dan rundingan khusus daripada

1. Parti ini lebih dikenali dengan UMNO - United Malays National Organisation.

Sultan Ali dalam satu ucapan pada bulan September 2602(1942) ketika menyeru rakyat Terengganu mematuhi agama Islam, mengerjakan suruhan Allah dan meninggalkan tegahan-Nya serta tolong menolong antara satu sama lain demi keamanan dan kesejahteraan bersama Asia Timur Raya ada menyatakan:

Tuan-tuan sekalian sudah termaklum bahawa Seri Paduka Ayahanda saya yang dikasihi al-Sultan Sulaiman Badrul Alam Shah telah mangkat (kembali ke rahmatullah) maka dengan kehendak Tuhan Yang Maha Kuasa telah dilantik akan saya pengganti Al-Marhum Seri Paduka Ayahanda saya itu menjadi Sultan bagi negeri Terengganu sebagaimana disahkan oleh surat akuan Tuan Terutama Syuchokan yang disampaikan kepada saya.⁴

Sultan Ali juga menegaskan bahawa matlamat peperangan Jepun merupakan satu tugas yang mulia untuk menghapus pemerintahan British dan Amerika yang mengikut hawa nafsu, dan untuk membina Asia bagi orang Asia. Ia juga bermatlamat bagi membina keamanan yang berkekalan di Asia Timur dan bagi menolong mengamankan dunia. Sultan Ali menyeru:

Kewajipan tuan-tuan sekalian daripada segala puak dan darjat manusia mestilah bekerjasama serta menghapuskan segala mereka yang melawan akan Nippon dan menetapkan keamanan serta taat mengikut ketetapan peraturan baharu supaya kita akan menjadi bersatu dengan sekuat-kuatnya. Barangkali ada juga khabar-khabar angin dakyah daripada pihak musuh yang menyusahkan hati tuan-tuan sekalian. Maka hendaklah kita menetapkan keyakinan dan kepercayaan bahawa Nippon bersedia untuk menghapuskan kiranya ada terjadi serangan balas daripada Inggeris atau Amerika pada Tanah Malai dan Sumatra dan mustahil yang musuh itu boleh dapat balik lagi masa sekarang.

Wajiblah kita pada masa sekarang hilangkan ingatan secara kehidupan zaman Inggeris dan Amerika dan hendaklah kita membinakan saraan hidup yang baharu dengan sempurna mengikut cara keadaan sendiri dengan tidak bergantung pada negeri luar. Di dalam bahagian agama Islam patutlah kita mengucap setinggi-tinggi terima kasih kepada kerajaan Dai Nippon yang telah memberi sepenuh-penuh peluang untuk kita menjalankan agama kita dengan tiada sekali-kali diganggu. Maka Sultan-Sultan tetaplah berkuasa dalam perkara agama seperti dahulu hendaklah kita menjalankan pekerjaan-pekerjaan agama dengan sempurna dan wajib taat pada

4. SUK. Tr., 96/1361, "Ucapan Sultan Ali", September 2606.

undang-undang Islam. Maka jika kita tidak mendirikan agama pada hari ini hanyalah kesalahan dan ketafhiran itu di atas kita sendiri.⁵

Pada 17 Jun 2603(1943), Syucukan Terengganu mengeluarkan surat akuan menggelarkan Tengku Ainul Jamil, isteri Sultan Ali sebagai Tengku Ampuan.⁶ Seiringan dengan pengesahan ini Tengku Ampuan Ainul Jamil diberikan wang sara hidup berjumlah empat ribu lapan ratus ringgit (\$4,800.00) setahun yang berkuatkuasa mulai 17 Jun 2603(1943).⁷

Ketika pemerintah Sultan Ali, Terengganu mengalami perubahan dalam pemerintahan apabila pihak Jepun menyerahkan pentadbirannya kepada pihak Thai pada tahun 1943. Pada 20 Ogos 1943 (20 Hagi Gitsu 2603) Kerajaan Thai dan Kerajaan Jepun menandatangani perjanjian di Bangkok; Thailand diwakili oleh Phibun Songkhram dan Jepun oleh Teiji Tsubokami, duta besar Jepun di Thailand. Perjanjian ini mencatatkan bahawa kerajaan Jepun akan menyerahkan Kedah, Perlis, Kelantan, Terengganu dan kawasan Kentong serta Mongpan dalam wilayah Shan di Burma kepada Thailand.⁹ Dalam Perjanjian ini Thailand dan Jepun "...berazam dengan sekuat-kuatnya hendak berkerjasama dengan rapat menjalankan peperangan yang sama melawan Amerika Syarikat dan Empayar British hingga jaya dan menubuhkan lingkungan kemakmuran bersama Asia Timur Raya yang berasaskan keadilan...."¹⁰

Pada 15 September 1943, seiring dengan perlantikan Ketua dan Pentadbir tiap-tiap negeri Melayu Kedah, Perlis, Kelantan dan Terengganu, Kerajaan Thai mengeluarkan pengisytiharan meletakkan pentadbiran negeri-negeri ini di bawah

5. SUK. Tr., 22/2603, "Makluman Sultan Ali Mengenai Lawatan Baginda Ke Syonan Tu".

6. Suk. Tr., 61/2603, "Surat Akuan", Syucukan Terengganu, 17.6.2603.

7. SUK. Tr., 61/2603, "Surat Perkurniaan Pension - Tengku Ampuan Ainul Jamil", Syucukan Terengganu, 17.6.2603.

8. *Malai Simpo*, Vol. 3, No. 198, 21 Ogos 2603 (1943) SUK. Tr., 51/2603, "Cabutan Daripada Berita *Malai*, 21 Ogos 2603. Fisol Haji Hussain, Perkembangan Parti-Parti Politik Tempatan Di Kedah Pada Tahun 1940-an, Tesis M.A., University Malaya, Kuala Lumpur, 1988, hlm. 26.

9. Muda Mohd. Taib A. Rahman, "Pendudukan Jepun Di Terengganu", dlm. Khoo Kay Kim (editor), *Sejarah Masyarakat Melayu Modern*, Kuala Lumpur, Jabatan Penerbitan Universiti Malaya, 1982, hlm 182.

10. SUK. Tr., 51/2603, "Cabutan Daripada Berita *Malai*", 21 Ogos 2603.

pentadbiran Tentera Thai yang bertanggung jawab ke atas pentadbiran tiap-tiap negeri. Mereka yang dilantik ialah: Ketua bagi keempat-empat buah negeri, Mejar Jeneral Kamol Srabhaisiradhikaran Jotikasathien; Kedah, Mejar Polis Chong Charaen; Penasihatnya, Kapten Momrajuorgse Chalermnarf Tharenog; Pemerintah Pasukan Polis, Kolonel Polis Chaiam Limjat dan Ketua Pesuruhjaya Perdagangan ialah Tawil Kuptarak. Tiap-tiap buah negeri pula dilantik ketua pentadbir masing-masing; Perlis, Charn Na Songkhrma; Kelantan First Lieutenant Charn Charanchaichakar dan Terengganu, Kolonel Prayoon Ratanakich.¹¹ Dewan Rakyat Thai yang bersidang meluluskan usul bahawa kerajaan Thai mempunyai kuasa melantik pegawai pentadbir empat buah negeri Melayu dan dua buah negeri Shan daripada kalangan anak tempatan. Langkah ini diambil untuk mengelakkan berlakunya kekecohan dalam pentadbiran kerana penduduk tempatan tidak biasa dengan pentadbiran Thai.¹²

Pada 15 Oktober 2603(1943), Gabenor dan pegawai-pegawai Thai tiba di Terengganu untuk mengambil alih teraju pentadbiran. Pada 18 Oktober 1943 Terengganu diletakkan di bawah pentadbiran Thailand. Pada 19 Oktober 2603(1943), tentera Thai memasuki Terengganu.¹³ Pada pukul 4.00 petang, 19 Oktober 2603(1943), Tuan Yang Terutama Gabenor Thailand bersama 32 orang yang lain mengadap Sultan Ali di Telaga Panchur. Dalam pertemuan ini Sultan Ali menimbulkan perkara mengenai makanan, keamanan, agama, adat istiadat raja-raja dan bendera untuk dipertimbangkan oleh Pemerintahan Thailand. Gabenor memberi jaminan bahawa beliau akan berunding dengan pihak berkuasa Thailand mengenai makanan dan keamanan. Mengenai agama dan adat istiadat pula, pihak Thailand tidak akan mengganggunya. Begitu juga dengan bendera, Sultan Ali dibenarkan menaikkan bendera kerajaan negeri yang pernah digunakan oleh Sultan Zainal Abidin III. Baginda juga dibenarkan memasang bendera di kereta baginda seminggu selepas perbincangan ini.

Negeri Terengganu diserahkan oleh Kerajaan Dai Nippon kepada Kerajaan Thai pada pukul 11.50 pagi, 18 Oktober 1943 (18 Oktober 2486). Pejabat Kerajaan Terengganu mengeluarkan surat pengisytiharan bilangan 1/2486,

11. *Malai Sinpo*, Vol. 3, No. 221, 17 September 2603 (1943); Vol. 4, 248, 19 Oktober 2603 (1943).

12. SUK. Tr., 51/2603, "Cabutan Berita *Malai*, 4 Ku Gatsu 2603 (4.9.1362)".

13. SUK. Tr., 51/2603, "Program Peringatan Pekerjaan", 3.10.2603.

bertarikh 18 Oktober 2486 yang ditandatangani oleh Kolonel Prayoon Ratanakich, Gabenor Thai, Terengganu yang menyatakan penyerahan tersebut, dan menyeru semua kaki tangan kerajaan meneruskan pekerjaan masing-masing seperti biasa dan taat kepada segala arahan pihak berkuasa Thai. Jaminan diberikan bahawa kerajaan Thai tidak akan memecat mereka tetapi akan mengambil berat ke atas kebajikan mereka.¹⁴ Gabenor Terengganu yang merujuk kepada surat ini membenarkan bendera kerajaan Terengganu dikibarkan di perkarangan istana dan bendera boleh dipakai di kereta Sultan. Surat jawapan ini ditulis dalam bahasa Thai dan disimpan di dalam peti Setiausaha Sulit Sultan.¹⁵

Kemudiannya pada 1 November 2486(1943) gelaran Gabenor General ditukarkan kepada Pesuruhjaya Tinggi Tentera Thai Bagi Empat Buah Negeri (*The Military High Commissioner of Four States*); tiap-tiap negeri, jawatan Gabenor ditukarkan kepada Pesuruhjaya Tentera negeri masing-masing.¹⁶ Empat buah negeri Kedah, Perlis, Kelantan dan Terengganu diletakkan di bawah pentadbiran Pesuruhjaya Tinggi Tentera (Khaluang Thahan Besar), Major General Kamol Srabhaisiradhikaran Jotikasathien; penasihatnya pula ialah Kapten Momrajuorgse Chalermklarf Tharenog.¹⁷ Di tiap-tiap buah negeri dilantik Pesuruhjaya Tentera (Khaluang Thahan Pracharm Rath) untuk menguruskan pentadbiran negeri bagi membantu Pesuruhjaya Tinggi Tentera. Pentadbiran Kedah, Perlis, Kelantan dan Terengganu ini diletakkan di bawah jagaan Phibun Songkhram.¹⁸

14. SUK. Tr., 109/1361, "Pemberitahu Kerajaan", bilangan 1/2486, Pejabat Kerajaan Terengganu, 18 Oktober 2486.

15. SUK. Tr., 51/2603, minit, 30.10.2486.

16. SUK. Tr., 109/1361, "Pemberitahu Kerajaan", bilangan 5/2486, Pejabat Maklumat, 1.11.2486. Pemberitahu ini ditandatangani oleh P. Na Badalung, Pemangku Pesuruhjaya Tentera Thai Terengganu.

17. Nama-nama ini didasarkan kepada ejaan dalam *Malai Simpo*. Vol. 4, No. 248, 19 Oktober 2603 (1943)

18. Fiso! Haji Hussain, "Perkembangan Parti-Parti Politik Tempatan," hlm. 26-27. Nik Anuar bin Nik Mahmud, "Kelantan di Bawah Pentadbiran Tentera Jepun dan Pentadbiran Tentera Thai, 1941-1945: Satu Kajian Sepintas Lalu", dalam *Malaysia: Sejarah dan Proses Pembangunan*, Kuala Lumpur Persatuan Sejarah Malaysia, 1978, hlm. 142. Nik Mohamed bin Nik Mohd. Salleh, "Pendudukan dan Pentadbiran Jepun dan Tentera Thai di Negeri Kelantan 1941-1945", *Warisan Kelantan IV*, Kota Bahru, Perbadanan Muzium Negeri Kelantan, 1987, hlm. 95.

Sultan Ali Dilucutkan Dari Takhta Kerajaan

Pentadbiran Tentera Thai berakhir bersama sama dengan penyerahan kalah Tentera Jepun. Apabila British kembali berkuasa semula di Tanah Melayu; urusan pentadbiran diletakkan di bawah Pentadbiran Tentera British. Pentadbiran Terengganu diletakkan dalam *Region* 8, di bawah pentadbiran Leftenan Kolonel D. Headley sebagai Pegawai Kanan Pemerintah Perkara Sivil Yang Kanan Jajahan 8.

Setelah 3 tahun 2 bulan 21 hari menduduki takhta kerajaan Terengganu, Sultan Ali diturunkan dari takhta kerajaan pada 16 Disember 1945 (12.1.1364). Ketetapan melucutkan Sultan Ali dari takhta kerajaan Terengganu dibuat dalam satu mesyuarat yang berlangsung pada 5 November 1945. Mesyuarat mencapai keputusan bahawa Sultan Ali tidak layak dikekalkan sebagai Sultan dan dengan itu baginda dipecat. Ketidaklayakan Sultan Ali ini dikaitkan dengan beberapa kejadian yang berlaku daripada tindakan baginda sendiri. Oleh kerana mesyuarat memikirkan mustahak dilantik seorang sultan yang boleh memimpin rakyat dan negeri Terengganu, mesyuarat bersetuju melantik Tengku Paduka Ismail sebagai Sultan. Mesyuarat ini dihadiri oleh Omar bin Mahmud (Dato' Jaya Perkasa), Tengku Hitam, Abdul Rahman, Muhammad Salleh bin Ahmad, Abu Bakar bin Mustaffa, Tengku Embong, Abdullah, Abdul Kadir, Abdullah bin Yunus, Wan Muda bin Ali, Tengku Hitam Hasan, Muhammad Hashim dan Tengku Wook. Keputusan mesyuarat ini ditandatangani oleh mereka yang hadir dalam mesyuarat tersebut.¹⁹ Surat pemasyhuran Tengku Paduka Ismail dilantik sebagai Sultan dikeluarkan oleh Jabatan Menteri Besar, 16 Disember 1945 dan ditandatangani oleh Dato' Jaya Perkasa Che Da Omar bin Mahmud. Suratnya disiarkan oleh akhbar *Utusan Melayu*, Isnin 8 Disember 1947 seperti berikut:

Ketahuilah oleh sekalian yang hadirin dan lain-lainnya.

Bahawa dengan kudrat Tuan Rabbul Alamin yaitu Yang Amat Mulia Tengku Ali Ibni Sultan Sulaiman Badrul Alam Syah siapa yang telah dilantik menjadi Sultan bagi negeri Terengganu kerana menggantikan ayahandanya al-marhum al-Sultan Sulaiman Badrul

19. *Utusan Melayu*, Selasa 20 Januari 1948. Nama-nama ini ada juga dicatatkan dalam Haji Buyong Adil, *Sejarah Terengganu*, Kuala Lumpur, Dewan Bahasa dan Pustaka, 1974, hlm.

204. Buyong Adil merujuk kepada *Cermin Malaya*, Februari 1948.

Alam Syah yang telah mangkat dan kelantikan yang telah dilantikan itu adalah pihak kerajaan British telah menyatakan dengan terang yaitu kerajaan British tidak mengaku sahnya.

2. Jumaah Menteri dan ahli-ahli mesyuarat kerajaan tahun 1941 serta kerabat-kerabat raja dan lainnya telah bersidang kerana menghalusi dan menimbangkan halehwal dan perkara-perkara kelayakan Sultan Ali maka kemudian daripada dibahas lalu diputuskan dengan satu itifak yang sebulat-bulatnya iaitu:-

(i) Oleh sebab telah didapati beberapa sebab maka Sultan Ali ditentukan ia tidak berkelayakan menjadi sultan lagi dan ia diberhentikan daripada jawatan Sultan negeri Terengganu.

(ii) Oleh sebab mustahak dikehendaki seorang Sultan bagi negeri Terengganu yang boleh memimpin negeri dan rakyat dengan sempurnanya menurut keadaan masa, maka gantinya telah dipilih dengan suara yang bulat. Yaitu Tengku Paduka Raja Ibnu al-marhum al-Sultan Zainal Abidin Terengganu. Maka itifak yang demikian itu telah dipersembahkan kepada kerajaan yang Maha Besar Great Britain. Maka sungguh pun pada masa ini kita belum menerima apa-apa keputusan tetapi yakinlah kita apabila yang amat terhormat wakil khas kerajaan Great Britain tiba ke negeri ini maka ianya akan mengakui dan mengesahkan pekerjaan ini.

3. Dengan segala kemurahan dan pertolongan Tuhan Rabbul Alamin bahawa daripada hari dan waktu ini Tengku Ismail Tengku Paduka Raja Ibnu al-marhum al-Sultan Zainal Abidin yang ketiga dilantikan menjadi al-Sultan bagi negeri Terengganu Darul Imam dengan gelaran al-Sultan Ismail.

Dimasyhurkan oleh
Da Omar bin Mahmud
(Dato' Jaya Perkasa)

Menteri Besar
Jabatan Menteri Besar Terengganu pada
12 haribulan Muharam 1365
bersamaan 16 haribulan Disember 1945

Dengan itu takhta kerajaan Terengganu digantikan oleh Tengku Ismail ibn Sultan Zainal Abidin III,²⁰ calon kerabat yang paling mursid daripada kalangan

20. Tengku Ismail ialah putera Sultan Zainal Abidin III. Baginda dilahirkan di Kuala Terengganu pada 24 Januari 1907. Setelah tamat pengajian Sekolah Melayu Khas di bawah jagaan Engku Seri Wangsa Diraja, Tengku Ismail melanjutkan pelajaran ke Kolej Melayu

kerabat diraja yang bertaraf putera raja. Dalam satu upacara yang berlangsung di istana Maziah pada hari Ahad, 16 Disember 1945 di hadapan kerabat diraja, menteri, ahli mesyuarat, pegawai kerajaan dan pegawai pemerintah perkara sivil yang kanan bagi jajahan 8, Leftenan D. Headley, Tengku Paduka Ismail diisytiharkan oleh Dato' Jaya Perkasa Che Da Omar sebagai Sultan Terengganu. Perlantikan ini dinyatakan oleh *Berita Mingguan Terengganu* sebagai "...suatu peristiwa yang berwayat di dalam sejarah negeri Terengganu manakala seorang Sultan telah dilantik dengan kesukaan rakyat sendiri".²¹ Baginda ditabal serta dimahkotakan pada 6 Jun 1949 dengan gelaran Sultan Ismail Nasiruddin Shah.²²

Persoalan Perlucutan Sultan Ali

Beberapa persoalan timbul mengenai perlucutan Sultan Ali ini. Dalam *Utusan Melayu* 22 Oktober 1947, rencana pengarang menimbulkan kesahihan Dato' Jaya Perkasa Che Da Omar sebagai Menteri Besar Terengganu pada ketika itu. Seterusnya akhbar ini turut menyiarkan sebuah rencana mengenai isu ini yang ditulis oleh seorang penulis Terengganu. Penulis ini mengakui Sultan Ali masih sebagai Sultan Terengganu yang sah. Beliau menyatakan Majlis Mesyuarat Negeri tidak ditubuhkan ketika British datang berkuasa semula di Terengganu. Sekiranya Dato' Jaya Perkasa Che Da Omar telah dilantik sebagai Menteri Besar ketika pentadbiran Tentera Jepun dan Siam, perlantikan itu tidak sah lagi setelah Jepun menyerah kalah. Bagi penulis, Dato' Jaya Perkasa Che Da Omar tidak dilantik sebagai Menteri Besar dan dengan itu tidak berhak memanggil Majlis Mesyuarat Negeri bersidang. Penulis menyeru Pertubuhan Kebangsaan Melayu Bersatu, badan siasah yang lain dan kerajaan British memberi perhatian yang wajar bagi menyelesaikan persoalan takhta kerajaan Terengganu ini "...supaya jangan rakyat jelata Terengganu terkeliru kerana adalah rakyat jelata sekarang menuntut pada keadilan dan kebenaran." Juga

Kuala Kangsar. Pada 3 April 1929, Tengku Ismail bertugas di pejabat Setiausaha Kerajaan sebagai pegawai pelatih. pada 23 Jun 1935 Tengku Ismail dianugerahkan gelaran Tengku Paduka Raja.

21. *Warta Negara*, Selasa 22 Januari 1946. Surat khabar ini menyatakan yang berita ini dipetik secara ringkas dari *Berita Mingguan Terengganu*.

22. *Tarikh Kemangkatan Raja-raja dan Lainnya*.

turut diwajibkan sekiranya persoalan ini tidak diselesaikan maka perjanjian Persekutuan yang ditandatangani itu tidak akan sah.²³

Rencana ini telah menarik perhatian ramai peminat dan mereka mengirimitkan rencana masing-masing kepada *Utusan Melayu* supaya disiarkan. Pengarang pula ketika melayani surat ini menyatakan "...tidak bermaksud mengambil bahagian dalam pertelingkahan..." tetapi "...supaya soal itu bertambah jelas dan terang untuk diselesaikan di belakang hari dengan secara yang patut difikirkan bersama-sama".²⁴ Dengan menamakan Rakyat Jelata Terengganu, beliau menyatakan berlakunya satu pakatan sulit di antara Dato' Jaya Perkasa dengan beberapa orang. Mereka yang terlibat ini menghantar wakil ke kampung-kampung bagi mendapatkan persetujuan rakyat untuk menubuhkan Persatuan Melayu Terengganu. Usaha ini membuahkan hasil apabila lebih kurang 2500 orang telah memberi persetujuan untuk menubuhkan persatuan tersebut. Sebaliknya, mereka yang terlibat dalam pakatan tersebut, menggunakannya sebagai alasan memecat Sultan Ali dan melantik sultan baru. Penulisnya ini kesal dengan sikap berdiam diri Sultan Ali dan meminta baginda menubuhkan satu badan penyiasat bagi meneliti kedudukan soal ini dari segi Undang-Undang Tubuh Negeri Terengganu. Melayu Jati Terengganu pula menyeru kerajaan British, UMNO dan badan politik yang lain menyelesaikan perkara ini. Sekiranya tidak diselesaikan "...perlembagaan Federation tidak akan sah berjalan di Terengganu kelak". Meskipun Sultan Ali perlu dilucutkan kerana "...orang yang lebih berhak..." seperti saudara-saudaranya tidak dilantik sebagai Sultan? Beliau terus menyatakan yang "...soal ini telah disendiwarakan oleh pihak yang mempersendiwarakan". Manakala penulis yang menamakan dirinya Pembela Melayu Terengganu dan menyebut Hidup Melayu menyoal kelayakan Sultan Ismail berbanding dengan Sultan Ali. Penulis yang menamakan dirinya Ibnu Hashim Kuala Terengganu pula menyeru agar pegawai agama Terengganu dan seluruh Tanah Melayu mengambil perhatian dan memberi pertimbangan berat terhadap soal takhta kerajaan Terengganu ini. Perkara ini penting kerana ia berkait rapat dengan keabsahan Sultan Ismail Nasiruddin Shah. Sekiranya pelantikan Sultan Ismail Nasiruddin Shah itu terbatal kerana tidak memenuhi Undang-Undang Tubuh Negeri Terengganu serta hukum syarak dan adat

23. *Utusan Melayu*, Rabu 22 Oktober 1947.

24. *Utusan Melayu*, Sabtu 8 November 1947.

istiadat Melayu, bagaimana pula dengan kedudukan mereka yang berkahwin dengan Wali Sultan (Wali Hakim)? Siasatan segera perlu dilaksanakan bagi menjelaskan segala kesamaran. Pembela Keadilan Melayu pula menggesa Kerajaan British menyelesaikan persoalan takhta kerajaan Terengganu ini. Beliau dengan berani menyatakan penduduk Terengganu telah ditipu dan diputarbelitkan oleh orang-orang besar Terengganu. Di samping menyoal fakta laporan akhbar *Berita Mingguan Terengganu* yang menyatakan "Lantikan Tengku Paduka menjadi Sultan itu ialah perkara dengan kehendak rakyat jelata Terengganu", beliau juga menyoal kesahihan fakta akhbar *Cermin Malaya* yang melaporkan "Ayahanda Tengku Paduka (Tengku Ismail) telah mangkat dalam masa pemerintahan Jepun". Lebih berani lagi, beliau menyatakan "...Tengku Paduka sekarang ini bukan lagi seorang sultan yang wajib kita taat dan menyembahnya"; seraya menyeru Sultan Ali, "Berjuanglah dengan berpedomankan berani kerana benar dan takut kerana salah." Selain itu beliau turut menggesa agar sultan seluruh Tanah Melayu membantu "...saudaranya yang kena anianya itu". Penulis yang menggunakan dirinya nama Dari Anak Terengganu Yang Memerhati mengkritik sikap kerajaan British yang membisu terhadap masalah takhta kerajaan Terengganu ini. Beliau juga yakin yang pemecatan Sultan Ali itu adalah satu pakatan sulit. Dalam pakatan ini beberapa pembesar dan seorang alim mendapatkan persetujuan melalui cap jari penduduk kampung kononnya hendak menubuhkan Persatuan Penanam Padi untuk membela kehidupan petani. Selang beberapa hari kemudiannya diisytiharkan Tengku Paduka Ismail dilantik sebagai Sultan dengan persetujuan rakyat. Penulis ini mendesak British menyiasat kedudukan perkara tersebut supaya "...nama kerajaan British tidak tercemar". Penulis ini juga menyoal, sekiranya Sultan Ali dianggap tidak layak kenapa takhta kerajaan tidak diberikan kepada putera Sultan Sulaiman Badrul Alam Syah yang lain? Pada akhir tulisannya, penulis ini menyeru rakyat Terengganu, Persatuan Melayu dan UMNO bertindak menyelesaikan persoalan takhta kerajaan Terengganu ini.²⁵

Seterusnya dalam *Utusan Melayu* Sabtu 22 November 1947, Maidin bin Muhammad Ibrahim menulis dengan panjang lebar mengenai sah tidaknya Sultan Ali diturunkan dan Sultan Ismail dinaikkan ke atas takhta kerajaan Terengganu. Beliau juga menyoal keabsahan Dato' Jasa Perkasa Che Da Omar sebagai Menteri Besar dan Majlis Mesyuarat Negeri. Seorang penulis yang

25. *Utusan Melayu*, Sabtu 8 November 1947.

mengelarkan dirinya Rakyat Terengganu Jati seperti juga penulis sebelum ini menyoal kedudukan Dato' Jaya Perkasa Che Da Omar sebagai Menteri Besar. Beliau berpendapat bahawa Dato' Jaya Perkasa Che Da Omar bukanlah Menteri Besar. Dengan itu penulis menyeru kerajaan British dan Raja-Raja Melayu meneliti perkara ini terlebih dahulu sebelum menandatangani perjanjian Persekutuan. Ia akan membangkitkan masalah sekiranya perjanjian itu ditandatangani oleh sultan yang tidak sah atau tandatangan tersebut tidak diakui oleh rakyat Terengganu. Selain itu beliau juga menggesa penglibatan ulama dalam soal ini kerana akan timbul persoalan kesahihan tauliah yang diberikan oleh Sultan kepada kadi dan imam untuk melaksanakan perkahwinan, jika sultan tersebut dianggap tidak sah. Kepada kerajaan British beliau menyeru supaya jangan campur tangan. Sebaliknya, kepada PEKEMBAR pula beliau mengharapkan supaya "...jangan main-main diam, perkara ini amat besar... Wajib UMNO mengambil apa-apa tindakan yang hak kerana UMNO harapan bangsa Melayu." Sementara PKMM juga diminta campur tangan dalam hal ini.

Persoalan takhta kerajaan Terengganu ini dianggap besar oleh akhbar *Utusan Melayu*. Seorang wakil khas, Zabha dihantar ke Kuala Terengganu bagi mendapatkan berita sebenar mengenai pertikaian perlantikan Sultan Terengganu. Sepanjang berada di Kuala Terengganu Zabha berjaya menemu ramah Sultan Ali, Tengku Ampuan Mariam (bonda Sultan Ali) dan Tengku Abdul Aziz bin Sultan Sulaiman Badrul Alam Syah. Kesemua laporan temuramah ini disiarkan oleh akhbar *Utusan Melayu*.²⁶ Sultan Ali dalam kenyataannya, mendakwa bahawa ketika Leftenan Kolonel D. Headley tiba di Kuala Terengganu baginda diraikan sebagai seorang Sultan. Tetapi dalam pertemuannya dengan Panglima Agung Perang Tanah Melayu, Sir Bregadier H.C. Willan di istana Badariah, Kuala Terengganu pada pukul 2.00 petang, Sultan Ali dimaktumkan yang Sultan yang ditabatkan pada masa pemerintahan tentera Jepun tidak diiktirafkan oleh kerajaan British. Ketika berangkat pulang Sultan Ali mengarahkan Tengku Ngah, pemandu kereta membuang bendera di kereta

26. *Utusan Melayu*, Sabtu 22 November 1947.

27. *Utusan Melayu*, Rabu 26 November 1947.

28. Temuramah dengan Sultan Ali yang disiarkan pada Selasa 22 Disember 1947; Tengku Ampuan Mariam, Khamis 4 Disember 1947 dan Tengku Abdul Aziz pada Sabtu 6 Disember 1947.

yang dinaikinya. Kemudiannya A.T. Newbould pula datang di Kuala Terengganu. Selang berapa ketika selepas ini Dato' Jaya Perkasa Che Da Omar, Tengku Wira, Tengku Wangsa dan Tengku Pekerma datang memaklumkan kepada Sultan Ali yang baginda dilucutkan dari takhta kerajaan dan Tengku Paduka Ismail dilantik sebagai Sultan.²⁹ Mereka juga memaklumkan perkara ini kepada Tengku Ampuan Mariam. Tengku Ampuan Mariam berjumpa Leftenan Kolonel D. Headley. D. Headley menyatakan kerajaan British tidak terlibat dalam soal perlucutan dan perantukan Sultan Terengganu. Semua yang berlaku didakwa sebagai angkara para pembesar Terengganu. Dia tidak boleh bertindak lagi kerana pada keesokan harinya Tengku Paduka Raja Ismail akan ditabalkan sebagai Sultan. Kemudiannya Sir Harold McMichael tiba di Kuala Terengganu. Tidak lama kemudian, D. Headley memaklumkan kepada Tengku Ampuan Mariam bahawa kerajaan British mengiktirafkan Sultan Ismail.³⁰ Tengku Abdul Aziz, adinda Sultan Ali menyatakan yang dia bersedia menerima pelantikan sebagai Sultan Terengganu sekiranya benar-benar Sultan Ali didapati tidak layak memegang jawatan tersebut. Dia menimbulkan persoalan, jika sekiranya kerajaan British tidak mengiktirafkan perantukan sultan pada masa pemerintah tentera Jepun, kenapa Sultan Kedah dan Sultan Kelantan yang dilantik ketika pendudukan Jepun tidak menerima nasib seperti Sultan Ali.³¹

Sultan Ismail pula yang pada mulanya menyatakan sudi untuk ditemuramah tetapi akhirnya tidak berkenan pula, dengan alasan tidak ada kelapangan. Dengan itu Zabha menemui Residen Komisioner (*Resident Commissioner*), J.G. Black. Dalam penjelasannya beliau menyatakan ketika itu tidak ada di Terengganu dan "...tidak ada apa-apa faedah pada menjawab butir-butir yang dibangkitkan oleh surat khabar itu". Namun begitu J.G. Black menyatakan, sepanjang pengetahuannya, pelantikan Tengku Paduka Ismail sebagai sultan adalah mengikut adat istiadat negeri Terengganu. Tengku Muhammad Pahang (Tengku Panglima Perang) yang ketika ini bertugas sebagai Setiausaha Residen Komisioner tidak memberi sebarang pendapat dengan alasan dia belum memegang jawatan ketika itu. Begitu juga dengan Dato' Sangsura Pahlawan, Pesuruhjaya Agama Terengganu enggan memberi pendapat mengenai persoalan

29. *Utusan Melayu*, Selasa 2 Disember 1947.

30. *Utusan Melayu*, Khamis 4 Disember 1947.

31. *Utusan Melayu*, Sabtu 6 Disember 1947.

takhta kerajaan ini. Sikap yang sama dikemukakan oleh Pemangku Mufti Terengganu, Haji Wan Abdul Rahman bin Long kepada Zabha yang datang menemuinya untuk mendapat pandangan dan penjelasan. Malah Zabha diminta berjumpa Dato' Sangsura Pahlawan. Seterusnya Zabha berjaya menemui Dato' Jaya Perkasa Che Da Omar yang walaupun dalam keadaan uzur tetapi bersedia bercakap sehingga satu jam. Dalam percakapan ini Dato' Jaya Perkasa Che Omar tidak memberi sebarang pendapat mengenai soal takhta kerajaan Terengganu. Beliau hanya akan memberi pendapat atau penjelasan setelah mendapat kebenaran daripada Sultan Ismail Nasiruddin Syah. Pada 26 November 1947, Encik Hashim bin Dato Dewangsa datang memaklumkan kepada Zabha yang Dato' Jaya Perkasa Che Da Omar sangat uzur dan tidak dapat berjumpa dengannya. Zabha cuba mendapat keterangan daripada Tengku Wangsa. Dia juga gagal kerana Tengku Wangsa dalam keadaan uzur. Dengan itu Zabha mencuba nasib menemui Tengku Pekerma. Tengku Pekerma juga sudah keluar. Akhirnya dia berjaya berjumpa Tengku Wira di rumahnya. Tengku Wira menyatakan "Kelantikan Sultan Terengganu sekarang ini serupalah juga dengan kelantikan sultan-sultan yang lalu". Manakala dalam soal mengambil tandatangan rakyat pula, Tengku Wira menyatakan bahawa ia adalah bertujuan untuk menubuhkan Persatuan Melayu.

Sememangnya kempen mengambil tandatangan rakyat dijalankan. Dalam hal ini Syed Sagap bin Syed Abdul Rahman al-Idrus, selaku Yang Dipertua pertama Persatuan Melayu Terengganu menyatakan bahawa kempen mendapatkan cap jari orang kampung adalah semata-mata untuk menubuhkan Persatuan Melayu Terengganu. Dia tidak tahu menahu tentang adanya golongan tertentu yang menggunakan cap jari tersebut sebagai alat melantik Sultan Terengganu.³³

Sikap British

Walaupun D. Headley selaku Residen Komisioner Terengganu menafikan penglibatan British dalam periucutan jawatan Sultan Ali dan kenaikan Sultan Ismail tetapi dalang di belakang tabirnya ialah British. Kedudukan Raja-Raja

32. *Utusan Melayu*, Selasa 9 Disember 1947.

33. *Utusan Melayu*, Selasa 16 Disember 1947.

Melayu telah dibincangkan di kalangan pegawai British. Mereka merumuskan terdapat 5 orang sultan yang meneruskan pentadbiran sehingga British kembali semula. Negeri-negeri tersebut ialah Johor, Pahang, Perak, Negeri Sembilan dan Selangor. Sultan Hishamuddin Selangor masih hidup tetapi diturunkan tahta oleh Jepun dan digantikan dengan Tengku Musa Eddin. Manakala Sultan Terengganu, Perlis, Kedah dan Kelantan mangkat pada masa pentadbiran Jepun. Penggantian sultan-sultan tersebut dilaksanakan pada masa pentadbiran tentera Jepun. Pihak British mengambil keputusan tidak akan mengiktirafkan secara rasmi sultan-sultan sebelum siasatan teliti diadakan. Kepada sultan yang berpihak kepada Pihak Berikat (*Allied*) serta menentang British mereka akan ditahan dan diberikan perhatian yang ketat. Manakala sultan yang dilantik pada masa pentadbiran tentera Jepun, perlantikan tersebut hendaklah mendapat restu daripada kerajaan Great Britain. Malah pihak berkuasa tentera diarahkan supaya tidak mengiktirafkan sultan sebagai pemerintah negeri sehingga Sir Harold McMichael tiba.³⁴

Sebelum ketibaan Sir McMichael dengan rancangan Malayan Union, Brigedier General H.C. Willan yang bertugas sebagai *Deputy Chief Civil Affairs Officer* (DCCAO) telah menjalankan tugas ke arah mencapai matlamat ini. Bersama *Senior Civil Affairs Officer* (SCAO) Johor, Kolonel M.C. Hay, Bregedier General H.C. Willan mengadap Sultan Johor. Dengan yakin Sultan Ibrahim menyatakan bahawa segala ucapan yang membawa erti menentang British adalah atas arahan pentadbiran tentera Jepun. Kepada Hay, beberapa hari kemudian Sultan Johor menyatakan kesediaannya berkhidmat di bawah Pentadbiran Tentera British. Pada 14 September 1945, Willan ditemani oleh SCAO Selangor, Kolonel J. Shield dan Kolonel Polis H.G. Langworthy menghadap Sultan Musa Eddin. Willan menyatakan baginda telah ditahan dan diberi masa bersiap sedia selama satu setengah jam untuk berangkat ke Kuala Lumpur dan seterusnya dibuang negeri ke Pulau Cocos. Berikutnya, Tengku Alam Shah diangkat semula sebagai Sultan Selangor. Pada 17 September 1945 Willan ditemani oleh pemangku SCAO Kedah da Perlis, G.A. Hasler mengadap Sultan Abdul Halim. Willan yakin yang Sultan Abdul Halim tidak mempunyai sebarang masalah untuk menerima rancangan Malayan Union. Pada 18 September 1945, Willan ke Perlis, ditemani Timbalan Ketua Penasihat Kewangan

34. Albert Lau, *The Malayan Union Controversy 1942-1948*, Singapore, Oxford University Press, 1991, hlm. 100-102.

bagi menemui Setiausaha kerajaan Perlis, Syed Husin, kekanda Raja Perlis, Syed Hamzah. Di sini Willan meminta Syed Husin memaklumkan kepada Syed Hamzah bahawa British tidak mengiktirafkannya sebagai Raja Perlis dan dengan itu diminta meninggal istana dengan segera. Di Kuala Kangsar pula Willan menghadap Sultan Idris. Dalam pertemuan ini tanpa sebarang kebimbangan Sultan Idris menyatakan baginda membuat ucapan anti-British kerana diarahkan oleh pentadbiran Jepun. Willan tidak bimbang untuk mendapatkan persetujuan rancangan Malayan Union di Perak. Sekiranya Sultan Idris enggan, persetujuan itu boleh diminta daripada Raja Muda, atau seterusnya Raja Bendahara atau Raja Di Hilir. Pada 23 September 1947, Willan berada di Negeri Sembilan untuk berbincang dengan Yang Dipertuan Besar Tuanku Abdul Rahman. Willan menyatakan perkara yang sama sebagaimana yang dinyatakan kepada sultan-sultan sebelum ini. Seterusnya pada 28 September 1947, Willan menghadap Sultan Abu Bakar Pahang. Dalam pertemuan itu Willan menyimpulkan bahawa baginda tidak bersubahat dengan Jepun. Pada 29 September 1947, Willan ke Kuala Terengganu dengan kapal terbang. Bersama SCAO Terengganu, Leftenan Kolonel D. Headley, Willan bertemu Dato' Jaya Perkasa Che Da Omar yang dianggap sebagai penyokong British. Dato' Jaya Perkasa Che Da Omar melaporkan yang rakyat Terengganu keseluruhannya menentang pertabalan Sultan Ali. Selain bersubahat dengan Jepun, rakyat Terengganu rasa malu dengan kelakuan baginda yang kurang sopan dengan perempuan Melayu. Laporan ini menyebabkan Willan berpendapat Sultan Ali tidak sesuai untuk menjadi sultan. Penggantinya sama ada putera kedua Sultan Sulaiman Badrul Alam Syah, Tengku Abdul Aziz atau saudara baginda, Tengku Paduka Raja Ismail. Namun begitu, Willan menyerahkan perkara tersebut kepada Dato' Jaya Perkasa Che Da Omar dan calon tersebut hendaklah bersetuju dengan rancangan Malayan Union. Pada petangnya Willan ke Kelantan menghadap Sultan Ibrahim. Memandangkan baginda mendapat layanan buruk Jepun, Willan menyimpulkan Sultan Ibrahim membenci Jepun. Melalui lawatan dan pertemuan dengan Raja-Raja Melayu, Willan mengesyorkan tandatangan perjanjian baru, Malayan Union hendaklah dimula dengan Johor, diikuti pula dengan Selangor, Negeri Sembilan dan Pahang. Apabila kesemua sultan ini sudah menurunkan tandatangan, sultan-sultan lain akan mengikutnya³⁵. Usaha Willan ini mendapat pujian Sir Harold McMichael. McMichael yang mengikuti saranan Willan tidak mengalami masalah mendapat persetujuan Raja-Raja Melayu menandatangani persetujuan Malayan Union.

35. Mengenai kerja dasar Willan ini sila lihat *ibid.*, hlm. 104-109.

Usaha menurunkan sultan dari tahta kerajaan merupakan motif utama mendapatkan tandatangan persetujuan Malayan Union. Kerajaan British sememangnya mempunyai maklumat yang sultan ada membuat ucapan menentang British. Dengan menggunakan senjata ini Willan terlebih dahulu datang mengadap Raja-Raja Melayu dan mengugut mereka dengan menyatakan bahawa kerajaan British akan menyiasat kedudukan mereka sebelum diiktirafkan. Beliau juga menyatakan Raja-Raja Melayu bersubahat dengan Jepun dan membuat ucapan menentang British. Amarannya ini diikuti pula dengan tindakan beliau meminta Syed Hamzah, Raja Perlis meninggal istana kerana baginda tidak diiktirafkan oleh kerajaan British. Berikutnya, Syed Hamzah meletakkan jawatan.³⁶ Syed Hamzah yang dilantik sebagai Raja Perlis menggantikan Syed Alwi Jamalulail yang mangkat pada tahun 1943 oleh kerajaan tentera Jepun, menafikan Syed Harun Petra sebagai bakal Raja Perlis. Willan juga mengambil tindakan yang sama terhadap Sultan Musa Ghiathuddin Riayat Shah Selangor. Kerajaan British bukan sahaja melucutkan baginda dari takhta kerajaan Selangor, tetapi lebih daripada itu apabila baginda dibuang negeri ke Pulau Cocos.³⁷

Kedadaan yang sama dilakukan terhadap Sultan Ali. Kerajaan British tidak mengiktirafkan kedudukan baginda. Kalau diperhatikan, ketiga-tiga Sultan ini dilantik menaiki takhta kerajaan masing-masing pada masa pentadbiran tentera Jepun. Walaupun begitu perlantikan Sultan Ali di atas takhta kerajaan Terengganu berbeza dengan Raja Hamzah dan Tengku Musa Eddin. Kerajaan Tentera Jepun melantik Raja Hamzah di atas takhta kerajaan Perlis dengan menafikan Syed Harun Petra sebagai bakal Raja Perlis. Syed Harun Petra dilantik sebagai Bakal Raja Perlis pada 30 April 1938. Perlantikan ini diatur oleh Penasihat British di Perlis, C.W. Dawson. Dalam usahanya ini beliau dengan sengaja tidak memasukkan agenda perlantikan Bakal Raja dalam mesyuarat Majlis Negeri yang akan bersidang pada 25 April 1938. Langkah ini dilakukan kerana untuk memastikan Syed Hamzah hadir dan tidak menimbulkan

36. Mohd. Isa Othman, *Pendudukan Jepun di Tanah Melayu 1942-1945 (Tumpuan Di Negeri Kedah)*, Kuala Lumpur, Dewan Bahasa dan Pustaka, 1992, hlm. 138. A. J. Stockwell, *British Policy and Malay Politics During The Malayan Union Experiment, 1942-1948*, Kuala Lumpur, Malaysian Branch of the Royal Asiatic Society, 1979, hlm. 41.

37. C.O. 717/132, Malcolm MacDonald kepada Pesuruhjaya Tinggi, Jun 1938.

perbincangan panjang yang mungkin menyebabkan ia ditangguhkan. Perkara ini hanya dimaklumkan oleh C.W. Dawson kepada Syed Hamzah kira-kira setengah jam sebelum mesyuarat berlangsung. Dalam mesyuarat yang berlangsung, C.W. Dawson membaca surat Raja Perlis yang menyatakan baginda tidak berputera dan bersetuju melantik Syed Harun Petra sebagai Bakal Raja. Usul ini mendapat sokongan Ketua Hakim dan Ketua Kadi. Syed Hamzah menyatakan beliau akan mengemukakan jawapan bertulis dalam mesyuarat yang ditetapkan pada hari Sabtu 30 April 1938. Dalam mesyuarat yang berlangsung pada 30 April 1938 di Balai Besar, Arau Syed Hamzah tidak mengundi. Beliau mengemukakan jawapan bertulis kepada C.W. Dawson yang menyatakan bahawa beliau menyerahkan segala-galanya kepada Penasihat British. C.W. Dawson pula menyatakan bahawa perlantikan Syed Harun Petra sebagai Bakal Raja bukan diluluskan oleh beliau; sebaliknya oleh Majlis Mesyuarat Negeri.³⁸ Manakala Tengku Musa Eddin, pula dilantik dengan mengetepikan Sultan Hishamuddin Alam Shah. Tengku Musa Eddin putera Sultan Alaeddin Sulaiman Shah Selangor dilantik sebagai Raja Muda dan bakal Sultan Selangor pada tahun 1919. Beliau kemudiannya terpaksa meletakkan jawatan pada 31 Oktober 1934 kerana tekanan British. Kekosongan jawatan Raja Muda menjadi saingan antara Tengku Laksamana Alam Shah dan abangnya Tengku Panglima Besar Badar Shah. Oleh kerana mendapat sokongan kuat daripada British, akhirnya Tengku Laksamana Alam Shah dilantik sebagai Raja Muda pada 20 Julai 1936. Apabila Sultan Alaeddin Sulaiman Shah mangkat pada 31 Mac 1938, Raja Muda Alam Shah diisytiharkan sebagai pengganti sultan di hadapan jenazah Sultan Alaeddin Sulaiman Shah sebelum dimakamkan.³⁹ Berbeza dengan kes Sultan Ali, baginda dilantik sebagai Sultan Terengganu kerana menggantikan ayahanda baginda yang mangkat pada September 1942, pada masa pemerintahan tentera Jepun. Baginda adalah putera sulung Sultan Sulaiman Badrul Alam Shah dengan Tengku Ampuan Mariam. Namun begitu, satu perkara yang sukar dinafikan ketiga-tiga sultan ini adalah jelas menyokong Jepun. Sultan Ali, misalnya menyeru rakyat Terengganu berdikari dan menyokong Jepun serta menentang British dan Amerika.

38. C.O. 717/133, Pesuruhjaya Tinggi kepada Malcom MacDonald, 21 Mei 1938.

39. Abdulllah Zakaria bin Ghazali, "Adat Penggantian Dalam Kesultanan Selangor, 1766-1938", Adnan Hj. Nawang dan Mohd. Fadzil Othman (editor), *Selangor: Sejarah dan Proses Pembangunannya*, Kuala Lumpur, Jabatan Sejarah, Universiti Malaya dan Lembaga Muzium Alam Shah Selangor Darul Ehsan, 1992, him. 93-97.

Melalui tindakan melucutkan jawatan sultan sultan tersebut, kerajaan British berjaya menunjukkan sikap tegasnya terhadap mereka yang menyokong Jepun. Dengan itu sultan-sultan lain yang sememang pernah membuat ucapan menentang British pada masa pemerintahan Jepun merasa bimbang. Kebimbangan inilah serta ugutan British menyebabkan mereka memurnikan tandatangan menerima rancangan Malayan Union. Dengan perkataan yang lain tandatangan raja-raja Melayu tersebut adalah dengan paksaan.

Segala tuntutan yang dikemukakan oleh rakyat Terengganu melalui akhbar *Utusan Melayu* nampaknya tidak diberi perhatian yang wajarnya oleh kerajaan British. Malah rayuan Sultan Ali kepada Gabenor Malayan Union dan Setiausaha Tanah Jajahan supaya meneliti soal takhta kerajaan Terengganu juga tidak mendapat perhatian yang sewajarnya. Apabila Arthur Creech-John dari London mengarahkan Edward Gent, Gabenor Malayan Union memaklumkan kepada rakyat Terengganu bahawa kerajaan British tidak campur tangan dan mengganggu adat istiadat dan agama di Tanah Melayu, penulis yang menamakan dirinya Anak Utara Terengganu menyifatkan perlantikan Sultan Ismail "...tidak benar dan tidak sah".⁴⁰ Kerajaan British yang menerima rayuan mengenai takhta kerajaan Terengganu hanya menyatakan terkejut dan akan menyiasat perkara tersebut.⁴¹ Kemudiannya dalam akhbar *Straits Times*, 2 Januari 1948, Setiausaha Malayan Union menafikan khabar angin yang mendakwa Sultan Ali akan dilantik semula sebagai Sultan Terengganu. Di samping itu ia turut menyatakan bahawa kerajaan British tidak mengiktirafkan Sultan Ali sebagai Sultan Terengganu. Pembesar Terengganu berhincang dan melantik Sultan Ismail sebagai Sultan Terengganu berdasarkan adat istiadat dan Undang-Undang Tubuh Kerajaan Terengganu. Sultan Ismail diakui oleh Sir Harold MacMichael sebagai wakil kerajaan baginda King. Sementara itu Setiausaha Tanah Jajahan British di London mengarahkan Gabenor Malayan Union memaklumkan bahawa tidak ada sebab bagi Setiausaha untuk campur tangan dalam soal takhta kerajaan Terengganu.⁴²

40. *Utusan Melayu*, Sabtu 31 Januari 1948.

41. *Utusan Melayu*, Jumaat 26 Disember 1947.

42. *Utusan Melayu*, Sabtu 10 Januari 1948.

43. *Utusan Melayu*, Selasa 20 Januari 1948.

Pandangan dan Pendirian Pertubuhan di Terengganu

Persoalan takhta kerajaan Terengganu turut menjadi isu penting bagi PKMM. Mereka membuat kenyataan akhbar dalam *Utusan Zaman* keluaran 9 November 1947. Yang Dipertua PKMM Terengganu, Che Da Jalil menyatakan bahawa beliau tidak akan berganjak dengan kenyataan PKMM dalam *Utusan Zaman* 9 November 1947. PKMM Terengganu cuba berhubung dengan Dato' Jaya Perkasa Che Da Omar pada 15 November 1947, tetapi masih belum dapat bertemu kerana berada dalam keadaan uzur. Sementara itu PKMM Terengganu tidak mahu menyalahkan Sultan Ismail kerana baginda hanya mengikut keputusan yang diambil oleh Majlis Negeri dan kerabat diraja. Namun begitu, jawatankuasa yang dibentuk untuk menghalusi serta merancang menentang Persekutuan Tanah Melayu juga akan bertindak meneliti persoalan takhta kerajaan Terengganu. Pegangan PKMM Terengganu tetap tidak berubah, berdiri dengan "...membela kebenaran, keadilan dan kemanusiaan", selain berpegang kepada Undang-Undang Tubuh Negeri Terengganu tahun 1911, walaupun ia tidak pasti dengan kedudukan Undang-Undang Tubuh ini. PKMM Terengganu merancang untuk membawa persoalan takhta kerajaan Terengganu ke dalam mesyuarat agung PKMM yang akan datang. PKMM Terengganu berpendapat kerajaan British tidak wajar campur tangan dalam persoalan ini. Sekiranya kerajaan British berpendapat bahawa perlantikan Sultan Ismail sah dan Sultan Ali tidak sah, itu hanyalah pendapat mereka sahaja. Che Da menegaskan PKMM tidak mahu lagi rakyat Terengganu dipermainkan; sebaliknya menyedarkan tentang kewajiban dan tanggungjawab mereka. Beliau juga turut menambah bahawa rakyat Terengganu dalam keadaan kesusahan dan perjuangan PKMM adalah untuk memberi kemenangan kepada mereka.

Setakat ini Persatuan Melayu Terengganu yang tidak membuat sebarang kenyataan walaupun ia di tubuhkan setelah mendapat tandatangan 2000 orang rakyat Terengganu. Manakala terdapat juga beberapa orang ahli jawatan kuasa daripada kalangan bukan anak watan Terengganu. Perkara ini menimbulkan bantahan daripada beberapa anak watan Terengganu ketika satu mesyuarat diadakan di Sekolah Inggeris Kuala Terengganu. Namun begitu, Syed Sagap kekal sebagai Yang Dipertuan dan beberapa orang anak watan Terengganu telah dilantik memegang jawatan dalam persatuan tersebut. Dato' Nara Wangsa telah dilantik sebagai Naib Yang Dipetua dan Wan Ngah Osman sebagai Setiausaha. Kemudiannya berita yang tersebar menyatakan bahawa Persatuan

Melayu Terengganu menjalankan usaha untuk meletakkan kembali Sultan Ali ke atas takhta kerajaan Terengganu. Berita ini mengakibatkan timbulnya ugutan terhadap jawatankuasa Persatuan Melayu Terengganu dan rakyat desa diseru jangan campur tangan dalam soal takhta kerajaan, walaupun persatuan tersebut secara rasmi tidak mengambil langkah tersebut.⁴⁴ Dalam Kongres Melayu Semenanjung yang pertama yang dianjurkan di Kuala Lumpur pada tahun 1946, Persatuan Melayu Terengganu diwakili oleh Dato' Nara Wangsa, Awang bin Ibrahim dan Awang bin Abu Bakar. Di sini Dato' Nara Wangsa menerangkan bahawa tandatangan Sultan Terengganu yang diserahkan kepada Sir Harold MacMichael adalah tidak sah. Tetapi Dato' Nara Wangsa tidak menerangkan lebih lanjut mengenai perkara ini.⁴⁵

Anggota jawatan kuasa Persatuan Melayu Terengganu hanya bersedia memberi kenyataan di atas diri sendiri, bukan mewakili Persatuan Melayu Terengganu. Setiausaha Agung Persatuan Melayu Terengganu, Awang Ibrahim tidak memberi kenyataan kerana tidak boleh berbuat demikian sebelum mendapat persetujuan mesyuarat jawatan kuasa agungnya. Walaupun diminta oleh Zabha supaya memberi kenyataannya sendiri, beliau menyatakan dukacita kerana tidak memahami syarat Undang-Undang Tubuh Kerajaan Terengganu.⁴⁶

Gabungan Buruh bahagian Terengganu juga turut memberi pandangan mengenai persoalan takhta kerajaan Terengganu ini. Setiausahanya, Haji Zakaria menyeru soal pertantikan Sultan Terengganu ini diselesaikan supaya tidak timbul kesamaran dan perbahasan yang berterusan di kalangan rakyat negeri tersebut. Beliau sendiri sedang mengkaji dengan halus perkara ini.⁴⁷ Begitu juga dengan Persatuan Melayu Dungun yang pada waktu itu masih belum bergabung dengan PEKEMBAR turut menyatakan bahawa ia akan mengambil langkah menyasat kedudukan perkara berkaitan dengan persoalan takhta kerajaan Terengganu.⁴⁸ Kemudiannya Haji Zakaria sekali lagi menulis dalam akhbar *Utusan Melayu* mengenai soal takhta kerajaan Terengganu ini. Tulisannya itu dikeluarkan pada Rabu, 7 Januari 1948. Beliau menyimpulkan beberapa perkara yang

44. *Utusan Melayu*, Jumaat 12 Disember 1947. Kenyataan Che Da Abdul Jalil.

45. *Utusan Melayu*, Jumaat 26 Disember 1947.

46. *Utusan Melayu*, Jumaat 12 Disember 1947. Kenyataan Awang Ibrahim.

47. *Utusan Melayu*, Jumaat 12 Disember 1947. Kenyataan Haji Zakaria.

48. *Utusan Melayu*, Jumaat 26 Disember 1947.

menyebabkan timbulnya pertikaian jawatan Sultan Terengganu. Pertamanya, campur tangan kerajaan British yang berlindung di sebalik golongan tertentu, iaitu bekas Jumaah Menteri yang mencabuli Undang-Undang Tubuh Kerajaan Terengganu. Dengan itu mereka dapat melaga-lagakan rakyat dan dengan mudah rancangan mereka. Keduanya, perbuatan khianat bekas ahli Jumaah Menteri yang mengabui mata rakyat jelata dengan bertindak berlandaskan Undang-Undang Tubuh. Padahal mereka sebenarnya merupakan alat British dan bertindak bertentangan dengan Undang-Undang Tubuh. Ketiga, tandatangan rakyat yang didapati melalui kempen oleh pembesar, anak pembesar, ulama dan jurunikah. Sebenarnya tindakan mereka adalah menipu rakyat dan berkerjasama dengan penjajah yang mempunyai cita-cita tersembunyi.⁴⁹

Pandangan dan Pendirian PKMM

Sebagaimana kenyataan yang dikeluarkan dalam akhbar, PKMM menimbulkan soal takhta kerajaan Terengganu dalam kongresnya di Singapura yang berlangsung selama 3 hari, iaitu pada 28, 29 dan 30 Disember 1947.⁵⁰ Persidangan PKMM tersebut memutuskan "...membantah dengan keras-kerasnya perbuatan peme-rintah Inggeris(British) mencampuri dan mengganggu adat istiadat, agama dan undang-undang tubuh perlembagaan Terengganu". Sementara itu kongres PKMM yang berlangsung secara tertutup selepas kongres terbuka, "...menuntut supaya kekusutan tentang soal Terengganu itu yang disebabkan oleh gangguan-gangguan tersebut diselesaikan dengan segera."⁵¹ Ternyata perjuangan PKMM ini cuba membangkitkan kesedaran rakyat tentang betapa pentingnya suara rakyat dan keadilan. Melalui akhbar *Utusan Melayu* PKMM menyebarkan idea perjuangan keadilan. Isu takhta kerajaan Terengganu digunakan setepatnya bagi menentang penjajah.

49. *Utusan Melayu*, Rabu 7 Januari 1948.

50. PKMM ditubuhkan pada tahun 1945. Mengenai PKMM sila rujuk Abu Hasan bin Jantan, "Ahmad Boestaman: Biografi Penglibatan Politikanya Di Dalam KMM, GYUTAI, BPM, KFTA, PKMM dan API," Latihan Ilmiah, Jabatan Sejarah, Universiti Malaya, 1986/

87.

51. *Utusan Melayu*, Khamis 1 Januari 1948.

Pandangan dan Pendirian PEKEMBAR

Sultan Ali menulis surat memaklumkan soal takhta kerajaan Terengganu kepada PEKEMBAR.⁵² PEKEMBAR berjanji akan mengambil langkah menyiasat dan membetulkan segala kesalahan.⁵³ Dalam pada itu seramai 12 orang menandatangani surat merayu agar Yang Dipertuan Agung PEKEMBAR mengambil tindakan sewajarnya bagi menyelesaikan persoalan takhta kerajaan Terengganu. Surat yang bertarikh 10 November 1947 ini juga dihantar kepada Dato' Panglima Bukit Gantang, Naib Presiden PEKEMBAR, Che Zainal Abidin bin Haji Abas, Setiausaha Agung PEKEMBAR dan Ketua Jabatan Agama PEKEMBAR. Surat ini menyatakan Sultan Sulaiman Badrul Alam Syah mangkat pada tahun 1942, dan putera sulung baginda, Tengku Ali diangkat sebagai Sultan serta Yang Dipertuan Negeri Terengganu, berdasar Undang-Undang Tubuh Kerajaan Terengganu. Apabila British kembali berkuasa di Tanah Melayu, mereka mengisytiharkan bahawa pelantikan Sultan pada masa pemerintahan Jepun dan Siam tidak sah. Daripada kesempatan inilah SCAO Terengganu memberi peluang kepada Dato' Jaya Perkasa Che Da Omar bin Mahmud yang berjawatan Setiausaha Kerajaan pada tahun 1941 bersama kumpulannya menjalankan ikhtiar menjatuhkan Sultan Ali yang masih muda dengan alasan tidak boleh menguruskan pentadbiran negeri. Alasan sebenarnya, ketika pemerintahan tentera Siam di Terengganu, Sultan Ali sebagai Presiden Montri Spa dan Dato' Jaya Perkasa Che Da Omar sebagai Naib Montri Spa sentiasa berselisih faham. Oleh kerana inilah lahirnya perasaan kurang senang terhadap Sultan Ali.

Kemudiannya MacMichael tiba di Tanah Melayu untuk mendapatkan tandatangan Sultan bagi menyerahkan kuasa negeri kepada British. Oleh kerana kesuntukan masa SCAO Terengganu dan Dato' Jaya Perkasa Che Da Omar berunding secara sulit untuk mengesahkan jawatan Sultan Terengganu. Dengan itu secara tergesa-gesa Dato' Jaya Perkasa Che Da Omar bersama-sama sekumpulan kecil bekas ahli Majlis Mesyuarat Negeri melantik Tengku Paduka

52. PEKEMBAR ditubuhkan pada 11 Mei 1946 di Johor Bahru. Dato' Onn bin Ja'afar menjadi Yang Dipertua yang pertama. Mengenai PEKEMBAR boleh rujuk Ramlah Adam, *Dato' Onn Ja'afar: Pengasas Kemerdekaan*, Kuala Lumpur, Dewan Bahasa dan Pustaka, 1992; *UMNO, Organisasi dan Kegiatan Politik 1946-1951*, Kelantan, Mohd. Nawi Book Store, 1978.

53. *Utusan Melayu*, Jumaat 26 Disember 1947; Sabtu 17 Januari 1948.

Ismail sebagai Sultan Terengganu "...menggantikan Sultan Ali yang diturunkan dengan tidak sebenarnya itu". Perbuatan zalim yang dilakukan oleh Dato' Jaya Perkasa Che Da Omar dan sekumpulan kecil bekas ahli Majlis Mesyuarat Negeri ini semata-mata membalas dendam terhadap Sultan Ali. Perbuatan mereka ini menyalahi Undang-Undang Tubuh Kerajaan Terengganu kerana mengikut Undang-Undang ini Tengku Paduka Ismail adalah waris kedua, kerana Sultan Sulaiman Badrul Alam Syah mempunyai putera lain, selain Sultan Ali yang layak dan boleh dilantik sebagai Sultan. Perbuatan Dato' Jaya Perkasa Che Da Omar ini mendukacitakan rakyat Terengganu. Tetapi rakyat Terengganu tidak boleh berbuat apa-apa, melainkan "...memandang dengan putih mata sahaja, ...". Persoalan ini disiarkan oleh akhbar *Utusan Melayu* dan *Majlis* yang melahirkan sungutan dan penonjolan hati rakyat Terengganu tentang pelantikan yang bercanggah dengan Undang-Undang Tubuh Kerajaan Terengganu dan "...tidak di-ritza'i[diredai] oleh Umat Melayu negeri Trengganu...". Kemusykilan rakyat Terengganu ditambah lagi dengan persoalan kesahihan imam dan kadi yang menguruskan akad nikah dan perceraian yang ditauliahkan oleh Sultan Ismail.

Memandangkan PEKEMBAR mengambil berat soal agama dan melalui Jabatan Hal Ehwal Agama yang ditubuhnya, PEKEMBAR mengarahkan Persatuan Melayu Terengganu menjalankan siasatan terperinci tentang persoalan takhta kerajaan Terengganu itu supaya "...terpilihharalah Umat Melayu ra'ayat Jelata Negeri Trengganu menanggung kechemaran yang berpanjangan di-dalam bahagian Ugama Islam". Mereka yang mengajukan surat ini menaruh harapan besar kepada Dato' Onn agar tidak menghampakan rayuan mereka kerana Dato' Onn dianggap "...sebagai amanah Umat Melayu yang di-seluruh Semenanjung Tanah Melayu yang meletak-kan sepenoh2 keperchaya'an dengan sebenar2 tulus dan ikhlas".⁵⁴

PEKEMBAR perlu mengambil berat soal ini kerana ia "...telah masyhur dengan pembelaannya terhadap nasib sultan-sultan..." Tindakan segera amat mustahak kerana Persekutuan tidak lama lagi akan ditandatangani. Memandangkan masanya terlalu singkat, soal takhta kerajaan Terengganu amat sukar untuk diselesaikan oleh kerajaan British dan PEKEMBAR. Sekiranya

54. UMNO/SG 158/1947, surat daripada 12 orang kepada Dato' Yang Dipertua Agung Pertubuhan Kebangsaan Melayu Bersatu, 10 November 1947.

Persekutuan dipaksa ke atas Terengganu, sedangkan soal sultannya belum selesai, maka timbullah persoalan kesahihannya di negeri tersebut nanti. Sikap tidak mengambil berat oleh kerajaan British atau PEKEMBAR terhadap persoalan takhta kerajaan Terengganu berlaku kerana Terengganu tidak begitu penting berbanding negeri-negeri lain dalam Persekutuan. Pada PEKEMBAR dan kerajaan British yang lebih penting ketika ini ialah Persekutuan.⁵⁵

Persoalan takhta kerajaan Terengganu ini diambil perhatian oleh PEKEMBAR yang menjalankan siasatan dan akan membawanya ke dalam Persidangan Agungnya yang akan berlangsung di Johor Bahru pada 25 dan 26 Januari 1948. Oleh kerana berbagai-bagai pandangan dalam akhbar mengenai kewibawaan mereka yang menurunkan Sultan Ali dan menaikkan Sultan Ismail pada 13 Januari 1948, mereka yang terlibat mengadakan sidang.⁵⁶ Mesyuarat mengambil keputusan memaklumkan keputusan pelantikan Tengku Paduka Ismail sebagai Sultan kepada orang ramai. Mereka yang hadir dalam mesyuarat ini dan menurunkan tandatangan mempunyai suara dalam perlantikan sultan. Mereka memutuskan bahawa Sultan Ali tidak layak dan mesti turun dari takhta kerajaan. Mesyuarat juga memutuskan bahawa waris keturunan Sultan Zainal Abidin III dan putera Sultan Sulaiman Badrul Alam Syah dilantik sebagainya pengganti. Mesyuarat dengan sebulat suara dengan berpandukan Undang-Undang Tubuh Kerajaan Terengganu mendapati Tengku Paduka Ismaillah yang paling layak memimpin negeri dan rakyat Terengganu ketika itu. Dengan itu Tengku Paduka Ismail telah dilantik sebagai Sultan. Mereka yang hadir dalam mesyuarat ini berikrar dengan menurunkan tandatangan perlantikan Tengku Paduka dibuat setelah difikirkan dengan teliti dan tidak dipengaruhi oleh kerajaan British atau Pemerintah Tentera British. Perlantikan itu pula menurut Undang-Undang Tubuh Kerajaan Terengganu dan adat istiadat negeri. Keputusan mesyuarat ini disiarkan oleh akhbar *Utusan Melayu*, Selasa 20 Januari 1948. Sultan Ali dan waris kerabat Terengganu mengutus kawat kepada *Utusan Melayu* menyatakan bantahan keputusan mesyuarat 13 Januari 1948 ini dan mendakwa ia bercanggah dengan hasrat Undang-Undang Tubuh Kerajaan Terengganu.⁵⁷ Selain itu Sultan Ali juga membantah Sultan Ismail

55. *Utusan Melayu*, Sabtu 27 September 1947. Antara lain kesimpulan penelitian Zabha.

56. *Utusan Melayu*, Selasa 20 Januari 1948.

57. *Utusan Melayu*, Selasa 20 Januari 1948.

menandatangani perjanjian Persekutuan. Kawat bantahan ini juga turut dihantar kepada Raja-Raja Melayu, Gabenor Jeneral dan Gabenor Malayan Union.⁵⁸

Persoalan takhta kerajaan Terengganu turut dibangkitkan dalam mesyuarat agung PEKEMBAR yang berlangsung di istana besar Johor Bahru pada 25 Januari 1948. Wakil Seberkas Kedah, Azhari Taib memaklumkan kepada ahli mesyuarat yang persoalan takhta kerajaan Terengganu telah disiarkan di dalam akhbar *Utusan Melayu* dan kini menarik perhatian orang Melayu di Semenanjung Tanah Melayu. Memandangkan PEKEMBAR merupakan sebuah pertubuhan yang memperjuangkan, membela hak dan lambang harapan orang Melayu, adalah wajar ia menyiasat dan menjelaskan perkara takhta kerajaan Terengganu kepada rakyat Melayu. Dalam ucapannya juga, Azhari menyatakan beliau tidak rela melihat keadaan rakyat Terengganu dalam keadaan kekaburan, padahal kerjasama mereka juga menyebabkan Malayan Union gagal. Pada pengetahuan Seberkas, PEKEMBAR telah pun menerima aduan mengenai perkara ini. Dengan itu Seberkas, berharap siasatan yang terperinci perlu dilakukan dengan segera untuk menyelesaikan kekusutan ini dan juga mengharapkan wakil dalam mesyuarat memberi perhatian dan membuat pertimbangan.⁵⁹

Usul yang dibangkitkan oleh Azhari ini dijawab oleh Yang Dipertua PEKEMBAR, Dato' Onn bin Jaafar. Dalam keterangannya Dato' Onn menyatakan kepada wakil yang hadir bahawa PEKEMBAR ada menerima rayuan Sultan Ali yang menyatakan baginda dipecat dari takhta kerajaan dan Tengku Paduka Ismail dinaikkan sebagai Sultan. Namun begitu, Dato' Onn menyatakan setakat ini PEKEMBAR belum menerima rayuan mengenai pemecatan Sultan Ali dan perlantikan Sultan Ismail daripada dua pertubuhan yang bergabung dengan PEKEMBAR, Persatuan Melayu Terengganu dan Persatuan Melayu Kemaman. Sultan Ali dipecat pada November 1945, tetapi persoalan takhta dibicarakan pada November 1947. Padahal PEKEMBAR ditubuhkan pada 11 Mei 1946. Dato' Onn menjelaskan PEKEMBAR tidak mendapat maklumat yang jelas sama ada perlantikan Sultan dipersetujui atau tidak oleh rakyat Terengganu. Setakat ini berita tersebut hanya didapati dari akhbar, maklumat lengkap belum

58. *Utusan Melayu*, Rabu 21 Januari 1948.

59. *Utusan Melayu*, Isnin 26 Januari 1948.

diterima sama ada sungutan itu daripada individu atau kumpulan penduduk Terengganu. Oleh kerana PEKEMBAR mempunyai ahli gabungannya di Terengganu, dan walaupun tidak mewakili seluruh rakyat, tetapi ia tidak boleh menolak dua pertubuhan yang ahlinya terdiri daripada penduduk Terengganu. Dato' Onn memaklumkan yang PEKEMBAR mengambil perhatian serius terhadap isu ini dan tidak akan membuat keputusan tergopoh-gapah. Sebelum mengambil sebarang keputusan siasatan terperinci perlu dilakukan. Dato' Onn tidak mahu terjadi kesilapan dalam keputusan yang diambil dan kemudiannya terpaksa memohon maaf. Selain itu, Dato' Onn mengingatkan para perwakilan bahawa kerajaan British telah menjawab rayuan Sultan Ali dan yakin mereka telahpun tahu jawapan terhadap perkara tersebut.⁶⁰ Namun demikian, beliau tidak menyatakan sama ada dia atau Jawatankuasa Kerja pertubuhan menerima persetujuan itu. PEKEMBAR sememangnya hendak mengambil langkah membela keadilan. Namun begitu keadilan tidak dapat ditegakkan hanya bercakap dalam kongres ini kerana ia memerlukan wang. Oleh itu "...sekiranya rakyat jelata negeri Terengganu atau pihak yang mengemukakan tuntutan itu sedia membantu menanggung perbelanjaan, menanggung segala kesusahan dan kepayahan maka tak dapat tiada perkara itu akan berbangkit". Dato' Onn menjelaskan bahawa PEKEMBAR hendak menyelesaikan perkara tersebut dengan fikiran waras dan tidak sekadar mencampurinya setelah ia dihebohkan tanpa melakukan penyelidikan dan siasatan. Dato' Onn menyifatkan soal ini besar kerana ia melibatkan Undang-Undang Tubuh sesebuah negeri. Satu siasatan yang rapi dan mendengar laporan daripada kedua-dua belah pihak adalah perlu sebelum sebarang pertimbangan dapat dibuat. Ketika menutup jawapan mengenai persoalan takhta kerajaan Terengganu ini, Dato' Onn menyatakan ia tidak boleh diselesai begitu sahaja sebelum meneliti laporan siasatan. Beliau dan jawatankuasa kerja PEKEMBAR sedang menyiasat perkara ini.

Setelah menerima jawapan Dato' Onn itu, wakil Seberkas mengucapkan terima kasih dan faham kerana PEKEMBAR sedang melakukan siasatan ke atas soal takhta kerajaan Terengganu. Wakil Seberkas menyatakan perkara ini dibangkitkan kerana ia heboh dibicarakan dalam surat khabar. Selain itu Seberkas tidak berniat menafikan kewujudan dua buah gabungan ahli

60. Dato' Onn tidak menyebut apakah jawapan yang diberikan oleh pihak British itu.

PEKEMBAR di Terengganu, tetapi mengibaratkan laksana "...jiran dengan rumah jiran"⁶¹

Jawapan Dato' Onn ini menimbulkan reaksi pengarang *Utusan Melayu*. Dalam rencana pengarangnya, dinyatakan yang soal takhta kerajaan Terengganu tidaklah terbatas di Terengganu sahaja, malah ia menjadi soal bangsa. Setakat ini dua pertubuhan Melayu yang besar, PKMM dan PEKEMBAR telah membicarakan soal ini. PKMM dengan tegas dalam kongresnya yang ketiga yang diadakan di Singapura "...membantah dengan sekeras-kerasnya atas perbuatan pemerintah Inggeris[British] mencampuri dan mengganggu adat istiadat, agama dan Undang-Undang Tubuh Perlembagaan Negeri Terengganu"; juga "...menuntut supaya kekusutan tentang soal Terengganu itu yang disebabkan oleh gangguan-gangguan tersebut diselesaikan dengan segera". Sebaliknya, PEKEMBAR langsung tidak mengambil keputusan, hanya "...jaminan dari mulut Dato' Onn..." sahaja yang mana akan menyiasat soal takhta kerajaan Terengganu itu. Oleh kerana soal ini telah dibangkitkan dalam perhimpunan PEKEMBAR, sebuah pertubuhan Melayu yang besar, "...lebih hampir kepada pemerintah British..." dan "...lebih dekat dengan raja-raja Melayu..." sudah tentu rakyat menaruh lebih harapan kepada PEKEMBAR berbanding dengan pertubuhan Melayu yang lain. Kini tergantunglah kepada PEKEMBAR "...sama ada mahu berhabis-habisan atau tidak mencari kebenaran..." dalam soal takhta kerajaan Terengganu.

Pengarang *Utusan Melayu* menyatakan bahawa PEKEMBAR berada dalam keadaan serba salah untuk menyelesaikan soal takhta kerajaan Terengganu ini. Kini Sultan Ismail telah pun menurunkan tandatangan ke atas Perjanjian Persekutuan di Kings House pada 21 Januari 1948, walaupun kesahihan pelantikan baginda di atas takhta kerajaan masih dipersoalkan. Dalam soal ini *Utusan Melayu* memaklumkan kepada umum bahawa Persekutuan Tanah Melayu adalah ciptaan PEKEMBAR. *Utusan Melayu* menjangkakan bahawa rakyat Terengganu akan gelisah terhadap soal takhta kerajaan yang masih belum diselesaikan dan kini pula menjadi gelisah apabila Sultan Ismail menandatangani perjanjian Persekutuan. Dengan mengambil kira hal ini, pengarang *Utusan Melayu* menyatakan sebab "...barangkali maka UMNO tidak berani mengambil keputusan tegas dalam perkara tersebut, tetapi hanya memadai dengan ikrar

61. *Utusan Melayu*, Isnin 26 Januari 1948.

Dato' Onn bahawa UMNO akan menyiasat sahaja perkara tersebut." Walaupun begitu, rencana pengarang *Utusan Melayu* membayangkan betapa terharunya Dato' Onn berhubung dengan soal takhta kerajaan Terengganu ini dan cuba bergantung kepada peranan yang dimainkan oleh kedua-dua persatuan Melayu Terengganu yang bergabung dengan PEKEMBAR. Oleh kerana Persatuan Melayu Terengganu dan Persatuan Melayu Kemaman tidak membuat aduan tentang perkara ini yang barangkali "...menawarkan UMNO mengambil sesuatu tindakan bagi memperbetulkan kekusutan Perlembagaan Terengganu itu."

Jawapan Dato' Onn yang tidak bertindak terburu-buru terhadap isu yang dihebohkan oleh surat khabar dan tidak mendapat aduan daripada Persatuan Melayu Terengganu dan Persatuan Melayu Kemaman yang disifatkan mewakili sebahagian besar rakyat Terengganu diberi perhatian oleh rencana pengarang *Utusan Melayu*. Dalam rencananya, pengarang menyatakan sikap Dato' Onn "...tidak percaya kepada siaran-siaran surat khabar sebagai bayangan rakyat dan kita terpaksa berkata bahawa dasar demikian dari seorang pemimpin adalah menyedihkan." Manakala pandang Dato' Onn terhadap kedua-dua pertubuhan gabungan PEKEMBAR sebagai sebahagian besar rakyat Terengganu itu boleh disangkal. Dengan menyatakan tidak mahu berhujah panjang dalam perkara ini, pengarang *Utusan Melayu* menyimpulkan dalam kalimah "UMNO telah meletakkan salah orang menduduki takhta kerajaan Terengganu." *Utusan Melayu* menyatakan ungkapan ini lahir daripada sebahagian besar "...suara yang padu dari hati kecil rakyat jelata Terengganu dan bangsa Melayu seluruhnya." Seterusnya pengarang *Utusan Melayu* mencabar PEKEMBAR, "Sanggupkah UMNO berkata sebaliknya?"⁶²

Ucapan jawapan Dato' Onn juga menimbulkan rasa tidak puas seorang yang menamakan dirinya Orang Terengganu Singapura. Beliau kesal kerana Dato' Onn seolah-olah membelakangkan soal takhta kerajaan Terengganu kerana Perjanjian Persekutuan telah ditandatangani oleh Sultan Ismail yang belum tentu jelas "...hujung pangkal kedudukannya". Memandangkan sikap PEKEMBAR demikian, beliau mencadangkan supaya rakyat Terengganu menggunakan pertubuhan yang telah menubuhkan jawatankuasa siasatan yang sah bagi menyelidiki atau memberi bantuan kepada jawatankuasa PEKEMBAR supaya

62. *Utusan Melayu*, Rabu 28 Januari 1948.

jawatankuasa PEKEMBAR tidak terpengaruh kepada pihak yang penyokong Sultan Ismail. Beliau menyeru supaya golongan kiri mengambil peranan yang sama⁶³. Perkara ini ditimbulkan kerana pada 13 Januari 1948, satu mesyuarat diadakan di Istana Maziah untuk menentukan kedudukan Sultan Ismail. Berita tersebar menyatakan mesyuarat itu diadakan secara mengejut atas arahan Gabenor Malayan Union kepada Dato' Jaya Perkasa Che Da Omar supaya mengambil keputusan terhadap ketetapan mengenai soal Sultan Terengganu. Mesyuarat ini mengakui keabsahan perlantikan Sultan Ismail. Penulis yang menamakan dirinya Pembela Keadilan dengan yakin menyatakan bahawa mereka yang hadir dalam mesyuarat tersebut adalah penyokong Sultan Ismail dan "...menjatuhkan Sultan Ali"; separuh ahli yang baru ditambah itu "...bukanlah daripada ahli-ahli mesyuarat kerajaan Terengganu melainkan rakan-rakan sepakat dengan mereka jua". Oleh itu penulis ini berpendapat, walaupun bersidang berkali-kali, namun keputusannya tetap akan menyebelahi Sultan Ismail. Penulis ini menarik perhatian PEKEMBAR supaya tidak "...tertipu sekali lagi dengan menerima dan memakai keputusan itu kelak"⁶⁴. Selain itu penulis yang menggelarkan dirinya Anak Kuala Terengganu menggesa kerajaan British dan PEKEMBAR menyiasat kedudukan Sultan Terengganu dengan segera dan menentukan calon yang berhak ke atas takhta kerajaan Terengganu selepas kemangkatan Sultan Sulaiman Badrul Alam Syah berdasarkan adat istiadat dan Undang-Undang Tubuh kerajaan Terengganu. Penulis ini menyoal kenyataan mesyuarat 13 Januari 1948 yang menyatakan "...pihak pembesar-pembesar dan waris-waris sahaja" yang melantik Tengku Paduka Ismail sebagai sultan, bercanggah dengan kenyataan 1945 dahulu yang menyatakan perlantikan itu dengan restu rakyat jelata. Penulis ini meminta PEKEMBAR atau kerajaan British bertindak segera supaya "...reda perasaan gelisah rakyat jelata..." Terengganu. Seorang penulis lain yang menggelarkan dirinya Anak Terengganu Utara menyatakan, kerajaan British mengakui tidak terlibat dalam perlantikan Sultan Ismail. Dengan ini bermakna perlantikan dan pengabsahan Sultan Ismail kini tidak sah. Oleh kerana pertikaian Sultan Terengganu belum selesai, Sultan Ismail tetap tidak sah berdasarkan Undang-Undang Tubuh kerajaan Terengganu. Apabila baginda tidak sah, Perjanjian Persekutuan yang

63. *Utusan Melayu*, Sabtu 31 Januari 1948.

64. *Utusan Melayu*, Sabtu 31 Januari 1948.

ditandatangani juga turut tidak sah. Dengan ini bermakna Terengganu terkeluar dari persyarikatan Persekutuan.⁶⁵

Kesimpulan

Walaupun soal takhta kerajaan Terengganu dibangkitkan dalam kongres PKMM di Singapura dan PEKEMBAR di Johor Bahru pada tahun 1948, tetapi ia tidak mengubah keputusan yang menetapkan Tengku Paduka Ismail sebagai Sultan Terengganu. Pada tahun 1949, dalam satu istiadat yang gilang gemilang baginda telah ditabalkan sebagai Sultan Terengganu dan memakai gelaran Sultan Ismail Nasiruddin Shah. Seterusnya pada tahun 1950, Undang-Undang Tubuh mengenai waris takhta kerajaan Terengganu dipinda daripada keturunan Zainal Abidin⁶⁶ kepada keturunan Sultan Ismail Nasiruddin Shah.⁶⁷ Dengan pertabalan itu keabsahan Sultan Ismail di atas takhta kerajaan Terengganu sukar dipersoalkan lagi. Selain itu hanya keturunan Sultan Ismail sahaja yang berhak mewarisi takhta kerajaan Terengganu.

65. *Ibid.*

66. "The Ruler after the present Ruler shall be a true and acknowledged descendent of His Highness Sultan Zainalabidin the Third,", *Trengganu Constitution 1911*, Section iii.

67. "The Sultan next in succession to the reigning Sultan must be of the male lineage of Al-Sultan Ismail Nasiruddin Shah....". *The laws of the Constitution of Trengganu (Second part)*, VII (1), 9 Ogos 1950. Undang-Undang Tubuh Kerajaan Terengganu 1911.